

تحلیل استنادی طرح‌های پژوهشی دانشگاه‌های...

فردوسی مشهد در دو حوزه علوم انسانی / اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی¹

لادن قزلی²

چکیده

با توجه به حجم تحقیقات در دانشگاه فردوسی و تداوم اجرای طرح‌های بیشتر در این دانشگاه، این پژوهش بر آن است که به بررسی چگونگی و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی (موجود یا غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه) در انجام طرح‌های پژوهشی در این دانشگاه بپردازد. نوع این پژوهش کاربردی است و به روش کتابسنجی و با استفاده از فن تحلیل استنادی انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که:

1. اختلاف معنی‌داری بین کمیت منابع غیرفارسی موجود و غیرموجود استنادشده طرح‌های پژوهشی دانشگاه فردوسی وجود دارد.
2. اختلاف معنی‌داری بین نوع منابع موجود و غیرموجود استنادشده در طرح‌های پژوهشی دانشگاه فردوسی مشاهده شد.
3. اختلاف معنی‌داری بین روزآمدی منابع استنادشده در طرح‌های پژوهشی دو حوزه علوم انسانی / اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی مشاهده شد.
4. همچنین با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون یومان ویتنی بین میانگین تعدادی از انواع منابع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی مانند کتاب و مقاله فارسی و انگلیسی در دو حوزه اختلاف معنی‌داری مشاهده شد و بین میانگین تعداد دیگری از انواع منابع مانند پایان‌نامه‌های فارسی و انگلیسی در دو حوزه اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد.
5. اختلاف معنی‌داری بین میزان استناد طرح‌های پژوهشی به منابع غیرفارسی در دو حوزه مشاهده شد.

بیان مسئله

دانشگاه فردوسی مشهد با قدمتی 50 ساله به عنوان یکی از دانشگاه‌های مادر و یکی از کهن‌ترین و باسابقه‌ترین دانشگاه‌های کشور شناخته می‌شود. این دانشگاه طی مدت فوق به کارهای پژوهشی قابل توجهی دست یازیده است. از جمله از تاریخ 60/1/1 الی 80/4/1 تعداد 462 طرح پژوهشی شماره 1 و 2 در دانشگاه فردوسی به تصویب رسیده که از این تعداد، تاکنون 311 طرح، خاتمه یافته اعلام شده است.

با توجه به این حجم تحقیقات در دانشگاه فردوسی و تداوم اجرای طرح‌های بیشتر در این دانشگاه، تاکنون هیچ پژوهشی به بررسی چگونگی و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در انجام طرح‌های پژوهشی در این دانشگاه نپرداخته و مشخص نیست تا چه میزان در انجام طرح‌های پژوهشی اجراشده در دانشگاه فردوسی از منابع موجود در کتابخانه‌های دانشگاه استفاده شده است. به عبارت دیگر، پژوهشگران این دانشگاه، تا چه میزان

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، به راهنمایی دکتر رحمت‌الله فتاحی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۱.

۲. کارشناس ارشد کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه فردوسی مشهد.

در انجام طرحهای پژوهشی خود به منابع موجود در کتابخانه‌های این دانشگاه که با تلاش و بودجه بسیار زیادی فراهم شده است متکی هستند و چگونه از آنها استفاده می‌نمایند.

هدف پژوهش

در این پژوهش میزان استفاده طرحهای پژوهشی انجام شده در دانشگاه فردوسی از منابع اطلاعاتی موجود یا غیرموجود در کتابخانه‌ها به همراه ویژگیهای این منابع مورد بررسی قرار می‌گیرد. یعنی با مطالعه استنادها به کشف و بررسی ویژگیهای مآخذ و منابع مورد استفاده پرداخته می‌شود و براساس تعداد استنادها مشخص می‌شود که پژوهشگران از چه منابعی و با چه ویژگیهایی استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر، تحقیق حاضر بر آن است که با بررسی منابع اطلاعاتی به کار رفته در طرحهای پژوهشی موجود در دانشگاه فردوسی، بخشی از الگوهای رفتار پژوهشگران در استفاده از منابع علمی را بررسی کند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

نتایج این پژوهش بر خط مشی مجموعه‌سازی منابع اطلاعاتی مورد نیاز پژوهشگران در کتابخانه‌های دانشگاه تأثیر می‌گذارد و این امکان را فراهم می‌آورد که منابع اطلاعاتی دارای اعتبار، مفید و مورد نیاز در علوم مختلف با دقت و توجه هرچه بیشتر فراهم آید. یافته‌های این پژوهش می‌تواند با نیازشناسی پژوهشگران در عرصه انتخاب منابع اطلاعاتی، کار تولید این گونه منابع را در کتابخانه‌ها هدفمند کند. از سوی دیگر، با شناخت الگوهای رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران، ضعفهای احتمالی آنها در گزینش منابع مشخص می‌شود که می‌تواند در برنامه‌ریزیهای آموزش کتابخانه‌ها و بخش پژوهش لحاظ شود. در مجموع، نتایج این پژوهش با تأثیرگذاری غیرمستقیم بر روند انتخاب و تولید منابع اطلاعاتی از یک سو و آموزش پژوهشگران برای شناسایی انواع منابع اطلاعاتی و بهبود رفتارهای اطلاع‌یابی خود، از سوی دیگر به بهسازی نظام فراهم‌آوری منابع در کتابخانه‌ها می‌انجامد.

فرضیه‌های پژوهش

این تحقیق به منزله یک بررسی کتابسنجی و با استفاده از روش تحلیل استنادی، درصدد پاسخگویی به فرضیه‌های زیر است:

1. بین کمیت منابع موجود و منابع غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.
2. بین نوع منابع موجود و غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.
3. بین روزآمدی منابع استنادشده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و حوزه علوم، فنی - مهندسی و کشاورزی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
4. بین نوع منابع مورد استفاده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و حوزه علوم، فنی - مهندسی و کشاورزی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
5. طرحهای پژوهشی حوزه علوم، فنی - مهندسی و کشاورزی به‌طور معنی‌داری بیشتر از طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی به منابع غیرفارسی استناد کرده‌اند.

نوع و روش پژوهش

در این پژوهش پیمایشی از روش کتابسنجی و از فن تحلیل استنادی استفاده می‌شود. نوع پژوهش نیز کاربردی است. روش به کار رفته شامل مطالعه توصیفی و تحلیلی است.

جامعه پژوهش

از تاریخ 60/1/11 الی 80/4/1 تعداد 311 طرح پژوهشی در دانشگاه فردوسی مشهد انجام گرفته است. به علت گستردگی تعداد طرحهای پژوهشی، تصمیم گرفته شد که تنها طرحهایی در این پژوهش مورد بررسی قرار گیرند که در فاصله زمانی ده ساله بین سالهای 1370 تا 1380 و در دو حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم، فنی - مهندسی و کشاورزی انجام پذیرفته‌اند. در این مرحله تعداد طرحهای پژوهشی به 205 نسخه رسیده و تجزیه و تحلیل داده‌ها که بر روی همین تعداد طرح پژوهشی انتخاب شده است، انجام پذیرفت.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول پژوهش

بین کمیّت منابع موجود و منابع غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

ابتدا این فرضیه را در دو بخش جداگانه مورد توجه قرار می‌دهیم:

الف. بین کمیّت منابع فارسی موجود و غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

ب. بین کمیّت منابع غیرفارسی موجود و غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

اطلاعات مندرج در جدول شماره 1 بیانگر کمیّت منابع فارسی و غیرفارسی موجود و غیرموجود استنادشده در پژوهشهای مربوط به دانشکده‌های مختلف است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، 55 منبع (62 درصد) از منابع فارسی استنادشده در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی موجود و 34 منبع (38 درصد) در کتابخانه‌های مزبور وجود ندارد. یعنی، در منابع فارسی اکثریت با منابع موجود است. در مقابل، در منابع غیرفارسی اکثریت با منابع غیرموجود است، به گونه‌ای که 169 منبع (65 درصد) از منابع غیرفارسی در کتابخانه‌های دانشگاه موجود نبودند و تنها 90 منبع (35 درصد) در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی وجود داشت.

جدول شماره 1. فراوانی و فراوانی نسبی منابع موجود و غیر موجود استناد شده در طرحهای پژوهشی به تفکیک نوع و دانشکده

جمع کل	منابع غیر فارسی				منابع فارسی				عنوان
	غیر موجود		موجود		غیر موجود		موجود		
	درصد فراوانی	فراوانی مطلق	درصد فراوانی	فراوانی مطلق	درصد فراوانی	فراوانی مطلق	درصد فراوانی	فراوانی مطلق	
102	%56/86	58	%34/31	35	%2/94	3	%5/88	6	علوم پایه
163	%51/53	84	%26/38	43	%12/26	20	%9/81	16	کشاورزی
35	%42/85	15	%8/57	3	%17/14	6	%31/42	11	علوم تربیتی
48	%25	12	%18/75	9	%10/41	5	%45/83	22	ادبیات
348	%48/56	169	%25/86	90	%9/77	34	%15/80	55	جمع کل

استفاده از آزمون مجذور کای نشان داد که تفاوت مشاهده شده بین تعداد منابع فارسی موجود و غیر موجود معنی دار است. (جدول شماره 2) به عبارت دیگر، تعداد منابع فارسی استناد شده موجود در کتابخانه‌ها به شکل معنی داری بیشتر از منابع فارسی استناد شده غیر موجود در کتابخانه‌های دانشگاه است. همچنین، از مقایسه منابع غیر فارسی موجود و غیر موجود استفاده شده در طرحهای پژوهشی به این نتیجه می‌رسیم که تفاوت مشاهده شده بین کمیّت منابع غیر فارسی موجود و غیر موجود استناد شده در طرحهای پژوهشی دانشگاه فردوسی معنی دار است، و لذا منابع غیر فارسی غیر موجود بیشتر از منابع غیر فارسی موجود در کتابخانه‌هاست. تنها تعداد اندکی (35 درصد) از منابع غیر فارسی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه توانسته‌اند نیازهای پژوهشی اعضای هیئت علمی را برآورده سازند. به عبارت دیگر، پژوهشگران این دانشگاه برای انجام پژوهشهای خود ناچارند از منابع دیگری غیر از منابع موجود در کتابخانه‌ها استفاده کنند. حال باید دید که 65% کتابهای غیر فارسی غیر موجود با ماهیت مجموعه‌های پژوهشی در ارتباط است، یا آنکه این 65% به مشکل مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها و عدم توانایی آنها در تأمین منابع غیر فارسی مربوط می‌شود و یا آنکه تلفیقی از این دو دلیل مطرح می‌باشد.

جدول شماره 2. نتایج آزمون مجذور کای در مورد منابع غیر فارسی موجود و غیر موجود استناد شده در طرحهای پژوهشی

$\frac{(Fo-Fe)^2}{Fe}$	مورد انتظار		مشاهده شده		نوع منبع	
	درصد	(FE)	درصد	(FO)	موجود	منابع غیر فارسی
$\frac{(90-129/5)^2}{129/5}$	%50	129/5	%35	90	موجود	منابع غیر فارسی
$\frac{(169-129/5)^2}{129/5}$	%50	129/5	%65	169	غیر موجود	
$x^2=24/09$	%100	259	%100	259	جمع کل	

فرضیه دوم پژوهش

بین «نوع» منابع موجود و غیر موجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد

استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

داده‌های آماری در این مورد در جدول شماره 3 ارائه شده است.

جدول شماره 3. فراوانی و درصد فراوانی نوع منابع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی بر حسب موجود و غیرموجود

نوع منابع	کتاب	درصد	مجله	درصد	سایر منابع*	درصد	کل	درصد
موجود	67	%52	62	%39	13	%24	142	%41
غیرموجود	63	%48	98	%61	42	%76	203	%59
جمع کل	130	%100	160	%100	55	%100	345	%100

همان‌طور که ملاحظه می‌شود نسبت کتابهای استنادشده موجود و غیرموجود بسیار به یکدیگر نزدیک است، اما درصد مجلات و سایر منابع موجود و غیرموجود به طرز قابل توجهی بیشتر از منابع موجود است. برای اطمینان از معنی‌دار بودن تفاوت مشاهده شده از آزمون مجذور کای استفاده می‌کنیم و نتیجه می‌گیریم که بین نوع منابع موجود و غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرح‌های پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر تفاوت‌های مشاهده شده بین انواع منابع از لحاظ آماری معنی‌دار بوده و اتکا به مقاله‌ها و سایر منابع خارج از دانشگاه بیشتر از کتابهاست.

فرضیه سوم پژوهش

بین «روزآمدی» منابع استنادشده در طرح‌های پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و حوزه علوم پایه و کشاورزی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

داده‌های ارائه شده در جدول شماره 4 نشان می‌دهد که در رابطه با منابع فارسی و در حوزه علوم پایه و کشاورزی 7 استناد (1/56 درصد)³ مربوط به دهه 1340، 34 استناد (7/6 درصد) مربوط به دهه 1350، 163 استناد (36/4 درصد) مربوط به دهه 1360 و تعداد 243 استناد (54/3 درصد) مربوط به دهه 1370 است. در حوزه علوم انسانی/اجتماعی، 6 استناد (1/06 درصد) مربوط به دهه 1330، 25 استناد (4/43 درصد) مربوط به دهه 1340، 57 استناد (10/1 درصد) مربوط به دهه 1350، 183 استناد (32/44 درصد) مربوط به دهه 1360 و تعداد 293 استناد (51/7 درصد) مربوط به دهه 1370 است. همان‌طور که در جدول شماره 4 نیز مشخص است، در رابطه با منابع فارسی، بیشترین استنادها مربوط به سالهای 1360 - 1370 است.

* لازم به ذکر است که منظور از سایر منابع در اینجا مقالات کنفرانس، پایان‌نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی،

گزارش‌های دولتی، منابع اینترنتی و... می‌باشد.

— لازم به یادآوری است که درصدهای ذکر شده نسبت به همان دهه خاص محاسبه شده‌اند.

جدول شماره 4. فراوانی و درصد فراوانی سالهای انتشار منابع فارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی حوزههای علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی

عنوان	دهه 1330	دهه 1340	دهه 1350	دهه 1360	دهه 1370	مجذورکای
حوزه علوم پایه و کشاورزی	0 %0	7 %1/56	34 %7/6	163 %36/4	243 %54/3	14/4
حوزه علوم انسانی/اجتماعی	6 %1/06	25 %4/43	57 %10/1	183 %32/44	293 %51/7	
مجموع	6 %59	32 %3/1	91 %9	346 %34/22	536 %53	

همچنین، نتیجه می گیریم که بین روزآمدی منابع فارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی، تفاوت معنی داری در جهت روزآمدی حوزه علوم پایه و کشاورزی وجود دارد.

در ارتباط با منابع اطلاعاتی لاتین و در حوزه علوم پایه و کشاورزی، 117 استناد (3/46 درصد) مربوط به دهه 1950، 344 استناد (10/19 درصد) مربوط به دهه 1960، 734 استناد (21/76 درصد) مربوط به دهه 1970، 1252 استناد (37/11 درصد) مربوط به دهه 1980 و 926 استناد (27/45 درصد) مربوط به دهه 1990 است.

در حوزه علوم انسانی/اجتماعی، 30 استناد (6/77 درصد) مربوط به دهه 1950، 81 استناد (18/28 درصد) مربوط به دهه 1960، 83 استناد (18/73 درصد) مربوط به دهه 1970، 153 استناد (34/53 درصد) مربوط به دهه 1980 و 96 استناد (21/67 درصد) مربوط به دهه 1990 است.

همان طور که در جدول شماره 5 نیز مشخص است در رابطه با منابع لاتین، بیشترین استنادها مربوط به سالهای 1990 - 1970 است. نتیجه می گیریم که بین روزآمدی منابع غیرفارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی، تفاوت معنی داری در جهت روزآمدتر بودن، وجود دارد و تفاوت در اینجا نیز، در جهت روزآمدی حوزه علوم پایه و کشاورزی است.

جدول شماره 5. فراوانی و درصد فراوانی سالهای انتشار منابع غیرفارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی حوزههای علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی

عنوان	دهه 1950	دهه 1960	دهه 1970	دهه 1980	دهه 1990	مجذورکای
حوزه علوم پایه و کشاورزی	117 %3/46	344 %10/19	734 %21/76	1252 %37/11	926 %27/45	32/7
حوزه علوم انسانی/اجتماعی	30 %6/77	81 %18/28	83 %18/73	153 %34/53	96 %21/67	
مجموع	147 %3/85	425 %11/13	817 %21/40	1405 %36/81	1022 %26/78	

فرضیه چهارم پژوهش

بین «نوع» منابع مورد استفاده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی و حوزه علوم پایه و

کشاورزی تفاوت معنی داری وجود دارد.

1. مقایسه طرحهای پژوهشی حوزه‌های علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی از نظر تعداد کتابهای فارسی استنادشده در جدول شماره 6 نشان می‌دهد که در میان طرحهای پژوهشی انجام شده در حوزه علوم پایه و کشاورزی بیشترین تعداد کتاب فارسی استنادشده در یک طرح 12 مورد و کمترین آن صفر بوده است. محاسبه میانگین تعداد استناد به کتاب نشان می‌دهد که هر طرح پژوهشی انجام شده در این حوزه به‌طور متوسط به یک کتاب فارسی استناد کرده است. در حوزه علوم انسانی/اجتماعی، بیشترین تعداد کتاب فارسی استنادشده در یک طرح 75 مورد و کمترین آن صفر بوده است. محاسبه میانگین تعداد کتابهای فارسی مورد استناد در تحقیقات پژوهشی این حوزه نشان می‌دهد که در هر طرح به‌طور متوسط به 9/97 عنوان کتاب فارسی استناد کرده است.

جدول شماره 6. تعداد کتابهای فارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

شاخصهای آماری	حوزه علوم پایه و کشاورزی	حوزه علوم انسانی/اجتماعی
بیشترین تعداد استنادشده	12	75
کمترین تعداد استنادشده	0	0
میانگین	1/05	9/97
مجموع	171	429

برای بررسی معنی دار بودن تفاوت‌های مشاهده شده در تعداد کتابهای فارسی استنادشده به محتوای جدول زیر دقت فرمایید.

جدول شماره 7. نتایج آزمون یومان ویتنی درباره تعداد کتابهای فارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

حوزه‌ها	تعداد طرحها	میانگین رتبه‌ها	مجموع رتبه‌ها	مقدار U	مقدار Z	سطح معنی داری
حوزه علوم پایه و کشاورزی	162	88/44	14326/5	1123/5	-6/892	0/000
حوزه علوم انسانی/اجتماعی	43	153/19	5974/5			

همان‌طور که ملاحظه می‌شود میانگین کتابهای فارسی استناد شده در حوزه علوم انسانی/اجتماعی به‌طور معنی داری بیشتر از میانگین تعداد کتابهای مزبور در حوزه علوم پایه و کشاورزی است.

2. مقایسه طرحهای پژوهشی حوزه‌های علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی از نظر تعداد کتابهای انگلیسی استنادشده در جدول شماره 8 نشان می‌دهد که در بین طرحهای پژوهشی مورد بررسی در حوزه علوم پایه و کشاورزی بیشترین تعداد کتاب استنادشده 28 مورد و کمترین آن صفر بوده است و با محاسبه میانگین مشخص می‌شود که در طرحهای پژوهشی انجام شده در این حوزه به‌طور متوسط به چهار کتاب انگلیسی استناد شده است. در حوزه علوم انسانی/اجتماعی بیشترین تعداد کتاب انگلیسی استنادشده 34 مورد و کمترین آن صفر بوده است و محاسبه میانگین نشان می‌دهد که در طرحهای پژوهشی این حوزه به‌طور متوسط به 4 کتاب انگلیسی استناد شده است. لازم به ذکر است که تعداد کل کتابهای انگلیسی استنادشده در حوزه علوم پایه و کشاورزی برابر با 80 و در حوزه علوم انسانی/اجتماعی برابر با 195 مورد است. به بیانی دیگر، علوم انسانی و اجتماعی بیشتر از علوم پایه و کشاورزی به کتاب متکی هستند.

جدول شماره 8. تعداد کتابهای انگلیسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

شاخصهای آماری	حوزه علوم پایه و کشاورزی	حوزه علوم انسانی / اجتماعی
بیشترین تعداد استنادشده	28	34
کمترین تعداد استنادشده	0	0
میانگین	0/53	4/53
مجموع	87	195

برای بررسی معنی دار بودن تفاوت‌های مشاهده شده با استفاده از آزمون یومان ویتنی مشخص می‌شود که میانگین کتابهای انگلیسی استنادشده در حوزه علوم پایه و کشاورزی به‌طور معنی داری بیشتر از میانگین تعداد کتابهای مزبور در حوزه علوم انسانی / اجتماعی است.

جدول شماره 9. نتایج آزمون یومان ویتنی درباره تعداد کتابهای انگلیسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

حوزه‌ها	تعداد طرحها	میانگین رتبه‌ها	مجموع رتبه‌ها	مقدار U	مقدار Z	سطح معنی داری
حوزه علوم پایه و کشاورزی	162	108/50	17577	2268	-3/161	0/002
حوزه علوم انسانی / اجتماعی	43	76/32	3129			

این آزمون در مورد سایر انواع منابع استنادشده در طرحهای پژوهشی مورد استفاده قرار گرفت و نتیجه به‌دست آمده نشان داد که میزان استناد به کتابهای فارسی، مقاله‌های فارسی و گزارشهای دولتی فارسی در حوزه علوم انسانی / اجتماعی به‌طور معنی داری بیشتر از استناد به همه منابع در حوزه علوم پایه و کشاورزی است، در صورتی که میزان استناد به کتابهای انگلیسی، مقاله‌های انگلیسی، مقاله‌های کنفرانس انگلیسی، پایان‌نامه‌های انگلیسی و طرحهای پژوهشی انگلیسی در حوزه علوم پایه و کشاورزی به‌طور معنی داری بیشتر از استناد به منابع مذکور در حوزه علوم انسانی / اجتماعی است. همچنین، بین میانگین کتابهای استنادشده به سایر زبانها، مقاله‌های استنادشده به سایر زبانها، مقاله کنفرانسهای فارسی، مقاله کنفرانسهای استنادشده به سایر زبانها، طرحهای پژوهشی فارسی، گزارشهای دولتی انگلیسی، پایان‌نامه‌های فارسی و پایان‌نامه‌های استنادشده به سایر زبانها در دو حوزه مورد بررسی تفاوت معنی داری مشاهده نمی‌شود.

فرضیه پنجم پژوهش

طرحهای پژوهشی حوزه‌های علوم، فنی - مهندسی و کشاورزی به‌طور معنی دار بیشتر از طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی / اجتماعی به منابع غیرفارسی استناد کرده‌اند. در رابطه با تعداد منابع غیرفارسی استنادشده، جدول شماره 10 نشان می‌دهد که در بین طرحهای پژوهشی حوزه علوم پایه و کشاورزی، بیشترین تعداد منابع غیرفارسی استنادشده 176 مورد و کمترین آن صفر بوده است و محاسبه میانگین نشان می‌دهد که در طرحهای پژوهشی انجام شده در این حوزه به‌طور متوسط به 21 منبع غیرفارسی استناد شده است. در حوزه علوم انسانی / اجتماعی نیز بیشترین تعداد منابع غیرفارسی استنادشده 98 مورد و کمترین آن صفر بوده است و با محاسبه میانگین مشخص می‌شود که به‌طور متوسط به 14 منبع غیرفارسی استناد شده است.

جدول شماره 10. تعداد منابع فارسی و غیرفارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

حوزه علوم انسانی / اجتماعی		حوزه علوم پایه و کشاورزی		عنوان
منابع غیر فارسی	منابع فارسی	منابع غیر فارسی	منابع فارسی	شاخصهای آماری
98	117	176	22	بیشترین تعداد منابع فارسی
0	0	0	0	کمترین تعداد منابع غیر فارسی
14/12	17/3	21/88	3/03	میانگین
565	692	3436	476	مجموع

بنابراین برای بررسی معنی دار بودن تفاوت‌های مشاهده شده در تعداد منابع فارسی و غیرفارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه از آزمون ناپارامتری یومان ویتنی استفاده می‌شود.

جدول شماره 11. نتایج آزمون یومان ویتنی درباره تعداد منابع غیرفارسی استنادشده در طرحهای پژوهشی دو حوزه

عنوان	تعداد منابع غیر فارسی	میانگین رتبه‌ها	مجموع رتبه‌ها	مقدار U	مقدار Z	سطح معنی داری (Ciq)
حوزه علوم پایه و کشاورزی	157	107/62	16896	1878	-4/207	0
حوزه علوم انسانی/اجتماعی	40	65/18	2607			
مجموع	197					

نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد که میانگین منابع غیرفارسی در حوزه علوم پایه و کشاورزی به طور معنی داری بیشتر از منابع مزبور در حوزه علوم انسانی/اجتماعی است. در واقع طرحهای پژوهشی حوزه‌های علوم پایه و کشاورزی به طور معنی داری بیشتر از طرحهای پژوهشی حوزه علوم انسانی/اجتماعی به منابع غیرفارسی استناد کرده‌اند.

بحث و نتیجه گیری

تحقیق حاضر بر آن بود تا با استفاده از روش تحلیل استنادی میزان استفاده طرحهای پژوهشی انجام شده در دانشگاه فردوسی از منابع اطلاعاتی موجود به همراه ویژگیهای این منابع را مورد بررسی قرار دهد. نتایج نشان داد که بین کمیته منابع موجود و منابع غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استفاده قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی داری وجود دارد، به این صورت که تعداد منابع غیرفارسی غیرموجود بیشتر از منابع غیرفارسی موجود در کتابخانه‌ها است. از دیگر نتایج این پژوهش آن است که بین نوع منابع موجود و غیرموجود در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی که در طرحهای پژوهشی مورد استناد قرار گرفته‌اند، تفاوت معنی داری وجود دارد. به این ترتیب که تکیه به مقاله‌ها و سایر منابع خارج از دانشگاه بیشتر از کتابهاست. یکی دیگر از نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در مورد منابع فارسی، بیشترین استنادها مربوط به دهه

1370 می‌باشد. این امر در مورد هر دو حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی یکسان می‌باشد. نکته قابل توجه در مورد منابع غیرفارسی مورد استفاده آن است که بیشترین استنادها، به منابع منتشرشده در دهه 1980 میلادی می‌باشد.

مسئله قابل توجه دیگر این است که میزان استناد به انواع اطلاعاتی مورد استفاده در دو حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه و کشاورزی متفاوت است. به این ترتیب که میزان استناد به کتابهای فارسی، مقاله‌های فارسی و گزارشهای دولتی فارسی در حوزه علوم انسانی/اجتماعی به‌طور معنی‌داری بیشتر از استناد به همین منابع در حوزه علوم پایه و کشاورزی است. برخلاف منابع مورد استفاده در طرحهای پژوهشی حوزه علوم پایه و کشاورزی که میزان استناد به کتابهای انگلیسی، مقاله‌های انگلیسی، مقاله‌های کنفرانس انگلیسی و طرحهای پژوهشی انگلیسی، بیشتر از استناد به منابع مذکور در حوزه علوم انسانی/اجتماعی است، در میزان استناد به سایر منابع اطلاعاتی مورد استفاده، در هر دو حوزه تفاوت خاصی مشاهده نمی‌شود و به یک اندازه مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

نتیجه دیگری که از این پژوهش به دست آمد، آن است که محققین در حوزه علوم پایه و کشاورزی بسیار بیشتر از محققین حوزه علوم انسانی/اجتماعی به منابع غیرفارسی استناد کرده‌اند. حال آنکه در حوزه علوم انسانی/اجتماعی منابع فارسی بیشتری نسبت به حوزه علوم پایه و کشاورزی مورد استناد قرار گرفته‌اند.

منابع

1. امیرحسینی، مازیار. «کتابسنجی و اطلاع‌سنجی»، فصلنامه کتاب، دوره 3، 1371.
2. بختیاری، آذر. بررسی وضعیت استفاده از منابع اطلاعاتی در طرحهای پژوهشی حوزه دامپروری 1375-1349. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، 1377.
3. پاول، رونالد. روشهای اساسی پژوهش برای کتابداران. ترجمه نجلا حریری. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، مرکز انتشارات علمی، 1379.
4. حری، عباس. «تحلیل استنادی و شباهتهای آن با علم‌الحديث»، نشر دانش، س 4، ش 2، بهمن و اسفند 1362.
5. دیانی، محمدحسین. «بهره‌وری از منابع اطلاعاتی برای نگارش پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی». فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد 3، ش 3، خرداد 1380.
6. دیانی، محمدحسین. کتابسنجی. نشر دانش، س 3، ش 2، بهمن و اسفند 1361.
7. رفیع‌پور، فرامرز. کند و کاوها و پنداشته‌ها. تهران: شرکت سهامی انتشار، 1375.
8. سلطانی، پوری. اصطلاحنامه کتابداری: فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی. ویرایش 2، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، 1365.
9. سن گوپتا، آی. ان. «مروری بر کتابسنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی»، ترجمه مهرداد وزیرپور کشمیری (گلزاری). اطلاع‌رسانی، دوره 10، ش 2 و 3، تابستان و پاییز 1372.
10. صدیق بهزادی، ماندانا. چکیده پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، 1379.
11. کولائیان، فردین. «بررسی میزان کاربرد انواع منابع اطلاعاتی در طرحهای تحقیقاتی مؤسسه واکنس و سرم‌سازی کرج (تحلیل استنادی نشریه آرشيو مؤسسه رازی)»، فصلنامه کتاب، دوره 9، بهار

1377.

12. کومار، کریشان. روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه فاطمه رهادوست.
تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، 1374.